

Laca Tijdingen

België-Belgique
P.B.
1020 Brussel 2
1/1475

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Jaargang 11 – Nummer 3 – maart 2000

Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftelokantoor : 1020 Brussel 2

➔ TEN GELEIDE ➔

1.- DE KAJOTTERSBEWEGING : OORSPRONG IN LAKEN !

In 2000 viert de internationale KAJ-beweging haar 75ste verjaardag. De stichting ervan gaat in feite terug tot 1912. Een jonge onderpastoor, de latere kardinaal Cardijn, begon zich toen in Laken, als gevolg van zijn enorme sociale bewogenheid, om de jonge plaatselijke arbeiders en arbeidsters te bekommeren. Na heel wat tegenkanting volgde de officiële erkenning van de KAJ pas in 1925.

Het artikel over dit onderwerp in de huidige aflevering van LACA Tijdingen brengt de figuur van Cardijn in herinnering alsook de moeilijke jaren van zijn strijd. En daar de wegen van de KAJ en Laken elkaar in de loop van de tijd meermaals kruisten, wordt haar groei naar een wereldbeweging ook beknopt omschreven.

Twee belangrijke activiteiten worden dit jaar in Laken georganiseerd.

a. Een tentoonstelling :

In de Onze-Lieve-Vrouwekerk loopt een diepgaande tentoonstelling over de betekenis van Cardijn en de geschiedenis van de KAJ. Ook de kunstschaten van de kerk zullen uitgebreid aan bod komen.

Duur van de tentoonstelling : 29 april tot 2 november 2000 (elke donderdag - zaterdag - en zondagmiddag van 14.00 tot 17.00. Toegang 50 Fr

b. KAJ-viering op de Heizel

KAJ-Vlaanderen en de Waalse JOC vieren er samen hun 75-jarig bestaan. Een dag met een uitstekend programma : workshops voor jong en oud, een eigentijdse open viering, tentoonstellingen, bewogen vertellers ... Kortom een feest voor iedereen !

2.- PLANNEN VOOR EEN BRUSSELSE METRO IN 1925 !

Een tijdje geleden reeds stuurde een trouw LACA-lid, de heer Hans Bogaerts, een krantenknipsel naar onze redactie. Het artikel is van de hand van zijn vader, de heer Theo Bogaerts die in 1925 correspondent was van de Nederlandse krant "*De Maasbode*", uitgegeven in Rotterdam. Omstreeks diezelfde periode kwam de familie Bogaerts zich vanuit Sint-Jans-Molenbeek in Laken vestigen in de Stevens-Delannoyststraat.

Het artikel van 1 oktober 1925 werpt een blik op de plannen van de Belgische Regering om in Brussel een metronet van +/- 40 kilometer uit te bouwen. Men dacht toen reeds aan een uitbreiding van het Metronet naar de Heizel. Dit met het oog op de wereltentoonstelling van 1930 die tenslotte naar 1935 werd verplaatst.

Met genoegen publiceert LACA dit krantenartikel in extenso en danken de Heer Hans Bogaerts voor zijn bijdrage. Toevallig is het dus ook 75 jaar geleden dat de eerste denksporen voor een metronet getrokken werden. De verwezenlijking ervan liet echter nog jaren op zich wachten.

L. Candau
Voorzitter

BELGIE

ONDERGRONDSCHES SPOORWEGEN TE BRUSSEL

DE PLANNEN.

(Van onzen eigen redacteur).

Brussel, 1 October 1925.

Nu de bekende kwestie van de zoogenaamde Noord-Zuid-verbinding om zoo te zeggen, wegens financieele moeilijkheden, waartegen de staatskas niet was opgewassen, zoo goed als van de baan is, hebben een paar particuliere maatschappijen het plan opgevat, om niet alleen bedoelde verbinding ondergronds uit te werken, maar bovendien om de hoofdstad te doteeren met een vrij uitgebreid ondergronds spoorwegnet, zooals die te Londen en te Parijs bestaan.

Men zou, volgens project A, om te beginnen de Noord- en Zuidstations in bijna rechte lijn met elkaar verbinden door het graven onder de Adolf Max- en Anspach-boulevards van een 2480 M. lange tunnel met dubbel spoor.

Om dat plan uit te voeren, zoo de Zenne, die nog onder bedoelde boulevards loopt, een eindje moeten „verlegd” worden, n.l. langs de Barthelémylaan en de oude slachthuizen (het terrein van de Brusselsche kermis), om vandaar langs het station van Groendreef opnieuw in de huidige bedding te stroomen.

Nog volgens plan A, zou de oplossing van de Noord-Zuid-verbinding ook kunnen gevonden worden door het aanwenden van het bestaande viaduct tot aan de Kapelleplaats,

vanwaar het traject dan verder met een tunnel via de Brouckèreplaats naar het Noordstation zou leiden. De kosten van dit tweede systeem zouden lager zijn dan van het eerste, omdat men bestaande elementen zou kunnen gebruiken. Maar daartegenover staat, dat de aanpassing moeilijker zou zijn en de rendering minder, gezien men hier een minder druk punt van de stad bereikt.

Plan B lost de verbindings-kwestie op zonder de Zenne te „verleggen”, terwijl terzeldertijd toch haar ondergrondsche leiding zou benut worden. De nieuwe verbinding zou 6.4 M. onder het niveau van de straat komen.

In zijn geheel voorziet plan A drie groote ondergrondsche lijnen, alle met dubbel spoor, n.l. een ceintuurbaan van 7050 M. lang, de Noord-Zuid-verbinding: 2480 M. en eene Oost-Westlijn: 5290 M.

De ceintuurbaan zou lopen van de constitutieplaats (Zuid-Station) via de binnenboulevards, Rogierplaats, Kruidtuin-, Bisschoffsheim-, Regent- en Waterloo-lanen, Ruslandstraat naar het vertrekpunt op de Constitutieplaats.

De Oost-Westlijn zou gedeeltelijk boven- en grootendeels ondergronds worden gebouwd. Zij zou vertrekken van de Tervuerensche Poort langs het Cinquantenaire, Park, Wetstraat, Luxemburgplaats, Graanmarkt en eindigen op de Yserplaats, het vroegere Lupapark.

Ook project B voorziet drie lijnen: 1e. van de barreel van St. Gilles naar de Gallaitstraat, langs Waterloo-steenweg, Hallepoort, Zuid-, Lemonnier-, Anspach- en Maxlanen, Rogierplaats, Brabantstraat, Gallaitstraat.

De tweede lijn komt van Elsene (Cocqplaats), via de Naamsche Poort, Regentlaan, Park, Wetstraat, Hallen, Yserplaats, Leopold II-laan, Maasstraat. Zij kan eventueel worden doorgetrokken tot aan de entree van de World's fair van 1930 aan de Houbalaan aan den Heyssel, het vroegere, thans bij Brussel geannexeerde Laeken. De transport-capaciteit van deze z.g. expositie-lijn zou 12 á 15.000 personen per uur bedragen.

~~De derde lijn zou komen van de Duitse plaats naar de Hallepoort. Zij zal voor een klein gedeelte (aan het Luxemburg-station) bovengronds zijn.~~

Het eerste plan voorziet als eventuele vertakkingen een lijn naar de tentoonstellings-entree en het doortrekken van haar derde lijn tot Elsene en anderzijds tot het plateau van Koekelberg, waar, zooals men weet, de nationale basiliek van het H. Hart moet worden opgericht.

Met deze verschillende aanvullingen zou plan B totaal 36675 M. ondergrondsche spoorweglijnen met dubbel spoor leggen, waarmede de kwestie van het vlugge vervoer in de Brusselsche agglomeratie flink zou worden opgelost.

De lengte der ontworpen passagiers-wagens zou 16 M. bedragen, op eene breedte van 2.60 M. Per dag zouden minimum 150 treinen op elke lijn in circulatie kunnen worden gebracht. Gemiddeld zou elke trein twee wagens met elk 300 passagiers vervoeren; het aantal wagens kan tot 4 worden opgevoerd. 's Nachts zou de metro-dienst gedurende slechts 4 uren worden stopgezet.

Op de drukke uren (kantoor-uren) zouden om de 2 minuten treinen voorkomen aan de ongeveer 25 stations, die ondergronds zijn voorzien. De maximum snelheid zal 55 K.M. per uur bedragen.

Een rit zou, berekend volgens het huidig index-cijfer, op fr. 0.75 in eerste en fr. 0.50 in tweede klas komen te staan.

De ontwerpers van plan B beramen de kosten voor het aanleggen van hun drie groote lijnen op 180 miljoen francs.

Over het algemeen genomen, wordt het toestand brengen van een uitgebreiden ondergrondschen spoorweg hier met veel sympathie begroet en men hoopt dat de plannen spoedig in werkelijkheid zullen worden omgezet.

Het is nu alleen nog de vraag, wat de betrokken officiële lichamen, die nog niet het motto „voortvarendheid” in hun banier hebben geschreven, zullen doen?..

Z.E.H. Dr. HENDRIK DE VIS - EEN HART VOOR HEEMKUNDE

Wie in de jaren dertig wilde lid worden van "*Eigen Schoon en De Brabander*" moest het bedrag storten op een postchecknummer van Dr. Henri De Vis, die toen woonde in de Koninklijke Parklaan, 14 in Laken. Geen Brussel II. Gewoon LAKEN.

Een persoonlijkheid, die een grote indruk heeft gemaakt op zijn leerlingen, was ongetwijfeld bovengenoemde "*abbé De Vis*". Hij blijft in de geest van zijn studenten van de Lakense Normaalscholen voortleven. Zijn naam ligt nog steeds op de lippen zoals bleek in het VTM-programma "*Klasgenoten*" met actrice Ann Petersen in 1990. In een voordracht te Laken huldigde ere-professor Jan Verbesselt in 1991 zijn leermeester uit de Leuvense Universiteit, met name "*professor De Vis*".

Wie was hij ? Konden de jonge studenten vermoeden wat deze man als wetenschapsmens en auteur waard was ? Sommigen wel zoals verder zal blijken.

Lou Dierickx-Draps, oud-leerlinge van De Vis in Laken, hielp ons op het spoor van een thesiswerk opgesteld door Lode Pletinckx. Deze toenmalige student had in 1962 zijn licentiaatstitel Germaanse talen aan de Gentse Universiteit behaald op het proefschrift getiteld : "*Dr. Hendrik De Vis. Glossarium van de westbrabantse dialectwoorden uit zijn eigen werk*". Met de goedkeuring van de heer Pletinckx halen we de hiernavolgende biografische gegevens uit zijn thesiswerk.

Hendrik De Vis werd geboren te Hekelgem bij Aalst in 1885. Zijn vader was molenaar en handelaar, moeder was een buitengewoon vrome vrouw, eerder kalm en teruggetrokken. Hendrik ging van de gemeenteschool van Hekelgem naar het Klein Seminarie te Hoogstraten om er zijn humaniora te beëindigen.

Het onderwijs werd er toen nog in de Franse taal verstrekt. Hendrik kon er maar met moeite de lessen volgen en verloor er twee jaren (1896-1904). Toen wou hij priester worden in Mechelen, maar na één maand aldaar lessen gevolgd te hebben in het Groot Seminarie, werd hij wegens zijn uitzonderlijke begaafdheid door de diocesane overheid naar de Gregoriaanse Universiteit te Rome gestuurd. Daar haalde hij in 1907 - summa cum laude - de graad van doctor in de Wijsbegeerte en begon er zijn wetenschappelijke carrière.

Hij werd priester in België (1909), maar hij keerde terug naar Rome om er verder te studeren aan het pauselijk "*Instituto Biblico*" (1911 - 1914), waar hij afstudeerde met een verhandeling "*La version éthiopienne des Paralopomènes*" waardoor hij licentiaat in de bijbelkunde werd met de specialiteit het Ethiopisch en het Koptisch. Hij publiceerde vervolgens "*Homélies coptes de la Vaticane*", in Denemarken verschenen wegens de wereldoorlog. Hierdoor verkreeg hij vooral in het buitenland bekendheid en grote faam als oriëntalist. Zo werd hij tot voorzitter benoemd van de Brusselse sectie van het Vooraziatisch-Egyptisch genootschap, Ex Oriente Lux. Daarna verschenen er vele vertalingen van Koptische bijbelteksten en besprekingen.

Hij werd tot lector benoemd (1920) aan de faculteit der godgeleerdheid van de Leuvense Universiteit, met als leeropdracht "*La langue Ethiopienne*", een ambt dat hij tot aan zijn overlijden bekleedde.

Als volksmens had hij echter ook belangstelling voor de volkstaal, zo ook voor het Vlaams-Brabants dialect.

Dr. Jan Lindemans, directeur van het Rijksnormaalinstituut voor Landbouwkunde te Laken had het tijdschrift "*Eigen Schoon*" gesticht, als heemkundig tijdschrift van Brabant (1911, Asse). Maurits Sacré stichtte "*De Brabander*" (1921, Merchtem). De Vis sloot er zich bij aan in 1925. Hij was toen actief in een vereniging die onder De Vis' leiding cursussen had georganiseerd ter verkrijging van een diploma van "*Gids in de plaatselijke Kunstmerkwaardigheden*". Deze cursus oogstte succes en werd vooral door onderwijzers gevolgd. Daaruit groeide "*De Gidsenbond der gouw Brussel*" met H. De Vis als voorzitter.

Tenslotte heeft Dr. De Vis een samensmelting bewerkstelligd die het tijdschrift "*Eigen Schoon en de Brabander*" opleverde voor de Geschied- en Oudkundige kring van West-Brabant met Lindemans als voorzitter en De Vis als ondervoorzitter.

De Vis organiseerde voor iedere streek "*Gouwdagen*" in (1927- 1938) en tentoonstellingen, was feestredenaar en schreef artikels voor zijn tijdschrift wat heel wat werk meebracht.

De lezer heeft doorgaans geen flauw benul van het werk in de keuken van een geschiedkundig tijdschrift. Om de maand moet een menu samengesteld worden dat niet te zwaar op de maag ligt en waar elke lezer wat aan te kluiven heeft. Want, evenals op een goede spijskaart, moet er deugdelijk, voedzaam eten zijn dat aan de ribben plakt, moet er smakelijk, pittig, gekruid voedsel op voorkomen naast luchtig gebak en een kernachtig elixir (De Vis).

Het eerste artikel "*Folklore van de Windmolens*" in dat tijdschrift was doorspekt met herinneringen aan zijn ouderlijk thuis.

De Vis bracht vervolgens zijn kring samen met een zustervereniging uit Leuven (1933) voor geheel Vlaams Brabant.

Intussen bleef Jan Lindemans ook meewerken, maar toen hem dit teveel werd, verhuisde het beheer van kring en tijdschrift in 1937 naar de Koninklijk Parklaan, 14 in Laken, waar abbé De Vis woonde (huidige Cardijnschool). De Vis was dus bestuurder, beheerder en hoofdredacteur van het maandblad "*Eigen Schoon en De Brabander*" tot aan zijn dood. Soms schreef hij onder de pseudoniem Henri Pauwels.

Voor zijn artikels, die handelden over allerlei onderwerpen, verzamelde hij alles wat hij ervoor kon bijeenbrengen, zodat zijn huis van kelder tot zolder vol zat met teksten en verhaaltjes, anekdotes, oude woorden, voorwerpen als vlinders, stenen, munten, kortom een waar museum. Zéér veel is daarvan na zijn dood verdwenen.

Dit alles verwerkte hij tot een leesbaar en prettig opstel dat niet steeds werd gepubliceerd. Hij schreef voor de wetenschapper en gebruikte een volkse taal zodat hij kon gelezen worden door een breed publiek. Hij werd lid van een tiental genootschappen die zich bezig hielden met monumentenzorg, munten en taalkunde.

En zijn leraarschap ?

Wat zegt de heer Pletinckx erover ?

De regering de Broqueville in Le Havre had hem in 1914 uit Rome geroepen om de leiding op te nemen van een normaalschool voor de Belgische kinderen van de in Frankrijk verblijvende vluchtelingen. Ook werd hij geestelijke leider van een heropvoedinginstituut, dat na 1918 naar Brugge werd overgebracht. Zo begon zijn loopbaan in het staatsonderwijs.

Hij werd in 1920 tot godsdienstleraar benoemd aan de Rijksnormaalschool voor Onderwijzeressen en Kleuterleidsters in de Goudbloemenstraat of Chrysantenstraat, aan de nieuwe Normaalschool voor Landbouwhuishoudkundige regentessen Park Ossegem, beiden in Laken gevestigd én aan de middelbare Normaalschool Gatti de Gamond in Brussel. Daarenboven werd hij tot lector benoemd in Leuven, zoals hoger vermeld.

Wat zeggen zijn oud-leerlingen over hun godsdienstleraar ? Wij zoeken in "75 jaar Rijksnormaalschool !".

"Onzen Abbé De Vis was een bijzonder man; daarover was iedereen het eens. Hij had veel gereisd en kende liefst 9 talen en hij wist overal een antwoord op ! Hij had ook een rijke munten- en vlinderverzameling. En hij had ook enorm veel boeken ! Van hem kregen we godsdienstles.". (M. Senden - 1943).

"Soms gingen de overblijvende inwonenden - als er veel naar hun familie waren - 's zondags wandelen of naar het Zoniënwoud picknicken of nam de Abbé ons mee naar zijn ouderlijk huis in Hekelgem. Hij was zeer breeddenkend, want ook de niet-gelovigen nam hij mee. Gezellige zondagen waren dat !" (Jeanne de Coster, (1932 - 1936).

"Op donderdag- en zondagnamiddag gingen de internen wandelen. Gekleed in hun zwart uniform, soms naar het park van Laken. Voorbijgangers noemden hen "Dei van de bosscheschoel zèn doe" of "de weeskinderen". (Irma Verbrugghen (1922 - 1925).

"Ook de leraar godsdienst, onzen abbé, was buitengewoon. Hij gaf natuurlijk godsdienst maar veel meer kunstgeschiedenis. Hij was ongelooflijk, sprak 12 talen, ook Koptisch en Ethiopisch. Hij had jaren doorgebracht in Egypte en Rome. Hij vertelde ons over Engelse "dames" die naar een mummie keken, "Shocking" zegden, maar toch keken. Hij was jaren vooruit op zijn tijd. Hij zou nu zijn ontslag krijgen net als Gaillot ! (H. Vanherle - Janssens, 1947 - 1949).

In november 1948 werd hij ziek en een jaar later, op 12 november 1949 is hij overleden waar zijn leven was begonnen, in Hekelgem. Meerdere lijkredes werden uitgesproken.

Door Prof. Dr R. Foncke én door Dr. J. Lindemans werden korte brochures met een "*In Memoriam*" uitgegeven.

Met R. Foncke besluiten we : Een verdienstelijke, een vooraanstaande wetenschapsmens en een mens met een gouden hart is heengegaan.

Zo verloor Laken een veelbegaafd man, die van 1920 tot 1949 in dienst was in de Rijksnormaalscholen van Laken.

H. Verstraete

E.H. De Vis, circa 1946
Leraar godsdienst
Rijksnormaalschool Laken

De "abbé" met 2de Fröbelstudenten
van het schooljaar 1934 - 1935

"Den abbé", E.H. De Vis
vóór het lokaal van de
fröbel, later speelzaal,
K. Bogaerdstraat.
(+/- 1946)

LAKEN VROEGER EN NU

De Koninginnelaan (1)

In 1921 bood de Koninginnelaan, gezien van op de toren van O.L.V. kerk van Laken, een majestueuze aanblik. Zij was verfraaid met gazons en afgeboord door een dubbele rij bomen. Op het voorplan steekt de spoorlijn Brussel-Noord/Aalst-Dendermonde de laan over beschermd door een bewaakte overweg. Verderop ziet men het kanaal. Voetgangers en voertuigen kruisten niet de waterweg over een enkele brug maar via twee gescheiden bruggen, die niet zichtbaar zijn op de afbeelding. Het panorama wordt beheerst door de koepel van de Sint-Mariakerk.

Sedertdien is de toestand sterk veranderd: de bewaakte overweg heeft plaatsgemaakt voor een ondergrondse verkeerstunnel, gebouwd in 1934-1935 op initiatief van de Staat, de stad Brussel en de Nationale Maatschappij van de Belgische Spoorwegen. De gazons en praktisch alle bomen zijn verdwenen. Het station van Laken, aan de voet van de kerk gelegen, werd in 1982 enkele honderden meters verplaatst en gekoppeld aan het metrostation Bockstael.

(zie illustratieblad A)

De Koninginnelaan (2)

De oude prentbriefkaart dagtekent uit 1912. Eindelijk heeft de Koninginnelaan een voornaam uitzicht gekregen. Maar het heeft een halve eeuw geduurd alvorens dit resultaat bereikt werd.

Het was in 1853, jaar waarin de eerstesteenlegging van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken plaatsvond, dat beslist werd deze grote verkeersader aan te leggen die het Lakense koninklijke kasteel met het paleis van Brussel zou verbinden. Investeerders werden aangezocht om langs deze laan herenhuizen te bouwen. De eigenaars beklagden zich bij Leopold II door middel van een petitie, ondertekend onder meer door de beeldhouwer Ernest SALU II, over de erbarmelijke staat van verwaarlozing waarin de laan verkeerde. Er was geen bestrating zodat de toegang modderig was bij slecht weer en stoffig bij mooi weer. De Koninginnelaan heeft de eer gehad de laatste burgemeester van Laken, Emile Bockstael, te herbergen.

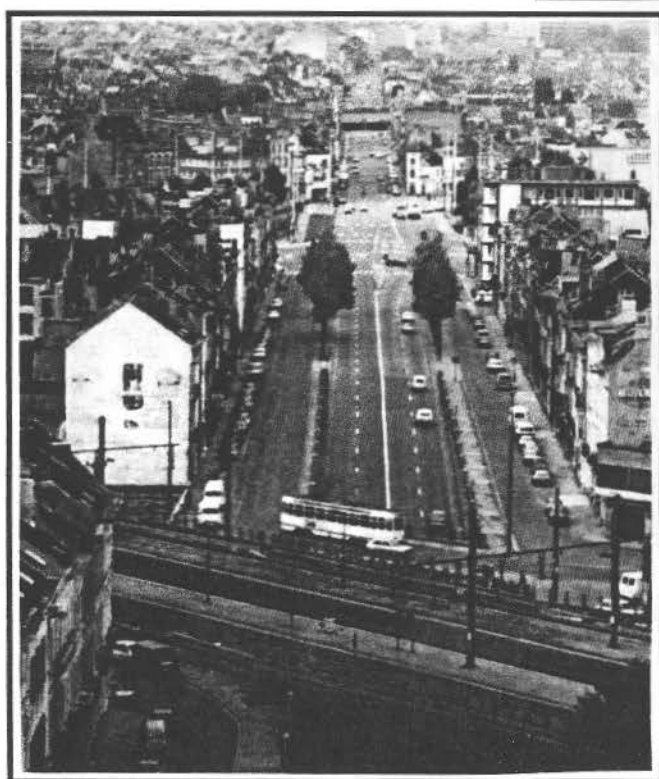
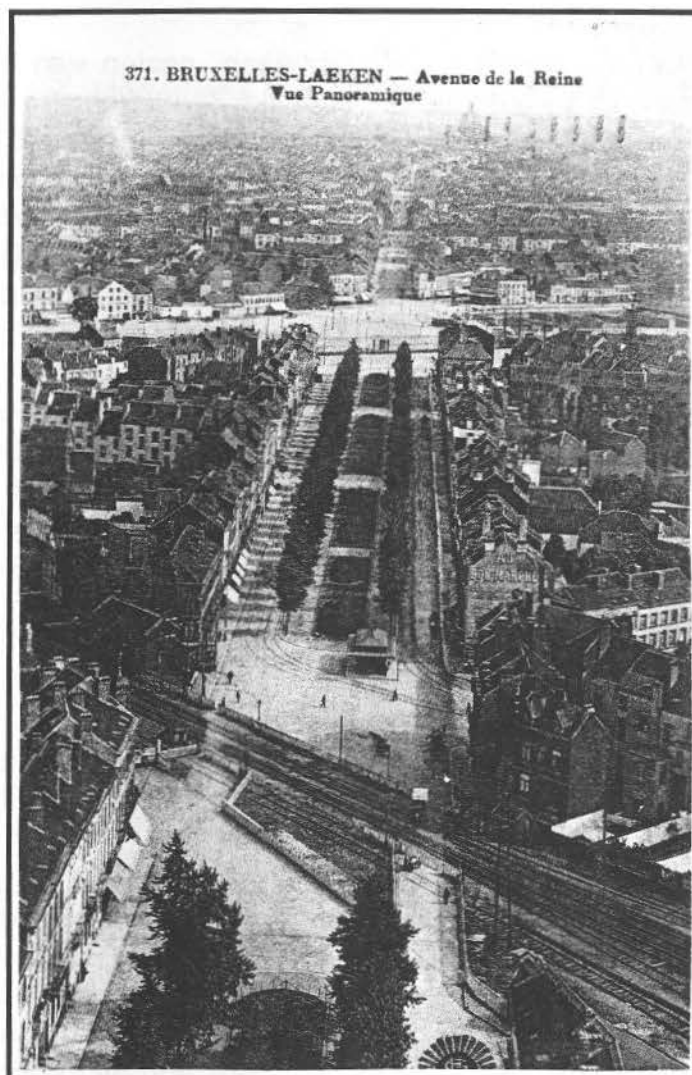
In 1935 begon de laan haar prestige te verliezen ten gevolge van het bouwen van de ondergrondse verkeerstunnel. De Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken werd bekroond met een torenspits maar zij is sedertdien onafgewerkt gebleven en aan een grondige restauratie toe.

Op initiatief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden grondige studies uitgevoerd om de 'Koninklijke Weg' te verfraaien. Werken zijn reeds geruime tijd aan de gang. Het is te hopen dat het traject van de Koninginnelaan tussen Lakense Brug en Onze-Lieve-Vrouwekerk, dagelijks door duizenden automobilisten gebruikt, ook in ere hersteld wordt.

(zie illustratieblad B)

ILLUSTRATIEBLAD A

Panoramisch zicht op de Koninginnelaan vanuit de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

Koninginnelaan nu vanuit dezelfde hoek genomen

ILLUSTRATIEBLAD B

Koninginnelaan vanuit richting centrum

Zelfde opname van recente datum

Het Vergotedok

De oude prentbriefkaart dagtekent uit 1928. Aandachtig onderzoek van het document toont ons : aan beide zijden van het kanaal de rivierboten die op Kapelle-op-den-Bos voeren ; in het midden een bovenmaatse aak die het lichten vereist van een van de twee oude bruggen die daar toentertijd bestonden. Dit onderbreken van het bovengrondse verkeer heeft een filevorming veroorzaakt van tramrijtuigen die wachten om het kanaal over te steken, om verder te rijden in de richting van de Antwerpse steenweg (lijn 46) of de Koninginnelaan en de Vooruitgangstraat (lijnen 8, 11, 49 en 81).

De afgebeelde brug werd vervangen in 1933-1934 door een meer moderne brug. Deze werd op 17 mei 1940 opgeblazen door de Britse troepen met de hoop de opmars van het Duitse leger daardoor te kunnen vertragen tijdens de achttiendaagse veldtocht. Deze brug werd niet vervangen.

De hedendaagse afbeelding laat zien dat het gemetselde bruggenhoofd van de vroegere brug behouden is gebleven. Herinneren wij er aan dat het Vergotedok vroeger zeeschepen ontving, n.l. van de City Line, die Brussel met Londen verbond. De bedrijvigheid is thans verplaatst naar de voorhaven die toegankelijk blijft voor schepen van grote tonnenmaat.

(zie illustratieblad C)

Maria Christinastraat (Zuid)

In de nabijheid van het kanaal van Willebroek bevonden zich, aan de benedenkant van de Maria Christinastraat, twee belangrijke instellingen die de wandelaars uitnodigden om hun dorst te lessen. Het betrof respectievelijk de 'Brasserie du Coq' en de 'Brasserie Maritime'.

Bij nauwkeurig onderzoek van het fronton boven de tent van deze tavernes ontdekt men de verschillende soorten dranken die men aldaar kon degusteren : wijnen, likeuren, jenever, Hasselt, farno, lambik, blond, geuze, bock, bruin, stout en Leuvens. De 'Brasserie du Coq' prijst de verkoop aan van 'blond' van de brouwerij 'Drij Pikkel'. In die tijd kon men dus nog alcohol verbruiken vooraleer de wet Vandervelde daar voor vele decennia een eind aan zou stellen.

Het oude document toont aan dat er nog bouwgrond lag naast de "Brasserie Maritime". Wij willen er ook nog aan herinneren dat het ter hoogte van deze twee instellingen was dat de rondvaarten met plezierboten vertrokken naar Kapelle-op-den-Bos.

De wijk is wel erg veranderd. De nieuwe Laken-brug, gebouwd in het begin van de vijftiger jaren, is een zenuwknooppunt van het verkeer geworden. De kalmte van het begin van de eeuw behoort nu tot het verleden.

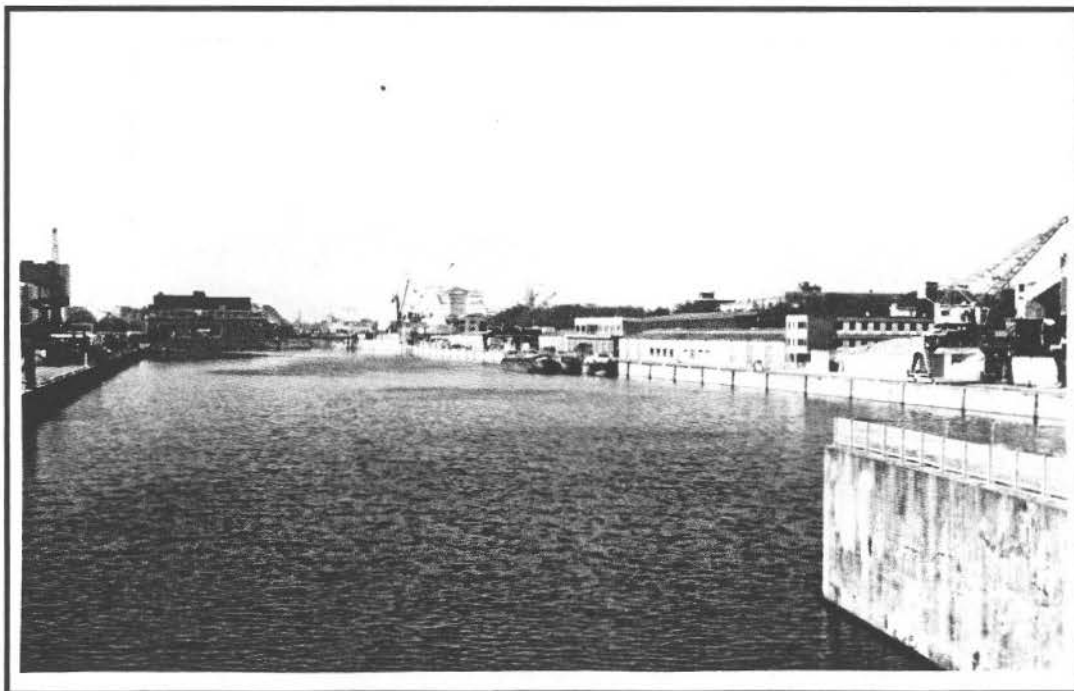
(zie illustratieblad D)

D. Van Krieking
Vertaling : D. Winderickx

ILLUSTRATIEBLAD C

Vergotedok vroeger

Zelfde opname van recente datum

ILLUSTRATIEBLAD D

Dieptezicht eindpunt
Maria-Christinastraat naar Bockstaelplein toe

Zelfde dieptezicht nu

JOZEF CARDIJN - EEN LEVEN MET DE KAJ

I. Gedreven door sociale bewogenheid

Het doopregister van de Sint-Servatiuskerk in Schaarbeek vermeldt als geboortedatum van Jozef Cardijn: 13 november 1882. Aangezien moeder en kind na de bevalling in zorgwekkende toestand verkeerden ging vader Henri, een tuinman-koetsier, het kind pas op 21 november aangeven bij de Burgerlijke Stand. Gelukkig herstelde de moeder, Louisa van Dalen, een dienstmeid, na korte tijd. Voorzichtigheidshalve werd het zwakke zoontje toch maar onmiddellijk na de geboorte uitbesteed bij een familielid aan vaders kant in Halle. Jozef zou er zijn ganse jeugd doorbrengen want vier jaar later vestigde de intussen tot kroostrijk gezin uitgroeide familie zich ook aldaar en zette er een kolenhandel-café op.

Jozef doorliep het Lager Onderwijs in het "Institut Notre-Dame-de-Hal". Om een zakcentje mee te pikken verrichtte hij allerlei klussen. Op die manier kwam hij vaak in contact met allerlei handwerkslui en hij koesterde veel respect voor hun stielkennis. Als kind bleef hij ook niet doof voor de schrijnende verhalen die de ronde deden over de vele ontorende toestanden die eind negentiende eeuw in de fabrieken heersten,

Zo ontwikkelde zich bij hem al vroeg een uitgesproken sociaal engagement. Op de dag van zijn Eerste Communie (toen nog op de leeftijd van 12 jaar), vroeg hij zijn ouders de toestemming om priester te worden.

Op veertienjarige leeftijd vertrok hij dan naar Mechelen en studeerde er aan het Klein en vervolgens aan het Groot Seminarie. Zijn vriendjes uit de lagere school meden hem ostentatief. Omdat hij het geluk had te mogen studeren beschouwden ze hem als een "*vriend van de kapitalisten*". Hij leed hieronder doch vanuit het besef dat de jongeren vanaf hun twaalfde jaar aan hun lot werden overgelaten en vrij vlug in de zedenverwildering terecht kwamen, hield hij zich voor iets te ondernemen met het oog op de ontwikkeling van die jonge arbeiders. Bij het sterfbed van zijn vader (+ 53 jaar), zwoer Jozef Cardijn zijn volledige leven in dienst van de sociale rechtvaardigheid te stellen. En of hij woord hield !

Op 22 september 1906 werd J. Cardijn door kardinaal Mercier in Mechelen tot priester gewijd. Het was de kerkelijke leiding echter niet ontgaan dat hij over een uiterst schrandere geest beschikte. Bijgevolg lag het zo goed als vast dat hij in Leuven theologische studies zou aanvatten of de faculteit Letteren en Wijsbegeerte zou doorlopen. Dit strookte niet met zijn ideaal. Zijn verzoek om Politieke en Sociale Wetenschappen te mogen studeren werd tegen alle gebruiken in toegestaan. Maar na een jaar slechts kwam er al een einde aan zijn universitaire opleiding. Een vriendschap met een notariszoon, Emile Possoz, werd hem fataal. Vader Possoz beschouwde J. Cardijn als een "gek die meent een zending te hebben". Meer zelfs, hij schakelde Mechelen in.

Deze hard gespeelde intrige eindigde met een overplaatsing van ambtswege naar Neder-Waver waar J. Cardijn vanaf 23 september 1907 tot leraar van de 6de Latijnse in het Klein Seminarie benoemd werd. Toch bleef hij trouw aan zijn ideaal, namelijk zijn grote interesse voor de arbeidende jeugd. Zo onderhield hij in zijn vrije tijd nauwe contacten met arbeiders en arbeidsters van de papierfabrieken in Gastuche en de weverijen in Wouthier-Braine. Tijdens een studiereis in Engeland kwam hij onder de indruk van de "Trade Unions" en hun leiders. Maar weer trof het noodlot hem. Eind 1911 worstelde hij met een ernstige longontsteking. Op aanraden van collega's stelde hij zijn kandidatuur voor een vacante plaats van onderpastoor in de Onze-Lieve-Vrouwparochie in Laken. Tijdens de Goede Week voor Pasen kwam hij zich aanbieden.

Deken Cooremans ontving hem uiterst koel. Hij was blijkbaar niet gesteld op de ziekelijk uitziende jonge dertiger die voor hem stond, en vroeg hem dezelfde avond weer te keren. Omdat de deur op een kier bleef staan hoorde J. Cardijn gans duidelijk de uitlating van Deken Cooremans die zich als volgt tot zijn op die dag in de pastorie verzamelde pastoors richtte: "Een magere zieke onderpastoor uit het Walenland die het in 't college niet kon volhouden. Al mijn sociale werken zijn kapot...een vogel voor de kat!".

Welke sociale toestanden heersten er in die tijd in Laken?

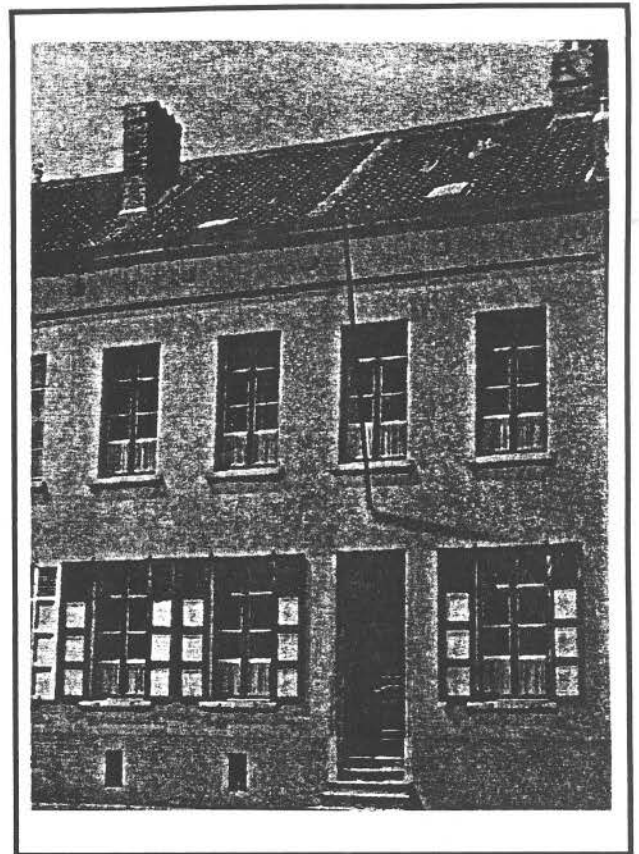
Vanaf 1750 evolueerde Laken snel van plattelandsgemeente tot voorstad van Brussel, gekenmerkt door een sterke ontwikkeling van handel en industrie, vooral in de kanaalzone. Deze ontwikkeling ging uiteraard gepaard met een adembenemende groei van de bevolking. 1880: 17.856 inwoners - 1910: 35.024 inwoners; een verdubbeling dus in 30 jaar tijd. Negatieve sociale gevolgen namen alsmaar toe: harde levenstoestanden, analfabetisme, onhygiënische behuizing. In 1910 bewoonde 27% van de bevolking een huis met twee kamers en 22% een woning met drie vertrekken.

Statistieken uit 1910 geven een beeld over de tewerkstelling in Laken, opgedeeld in twee sectoren, de handel en de industrie. Naast de patroons en de gedelegeerde beheerders, die samen met uit eigen familiekring gerekruteerd personeel, een aantal industriële bedrijven leidden (1835 personeelsleden) telde deze bedrijfssector 6518 werklieden doch ook 807 werklozen. De handelssector daarentegen stelde veel minder arbeiders te werk. Het aantal uitbaters van handelszaken, samen met uit eigen familiekring gerekruteerde personeel, was goed voor 1873 arbeidsplaatsen, terwijl slechts 499 werklieden en een 40 tal werklozen bij deze sector betrokken waren. Daarnaast zullen nog vele Lakense arbeiders in Brussel of in de randgemeenten een broodwinning gevonden hebben doch de statistieken vermelden dit niet.

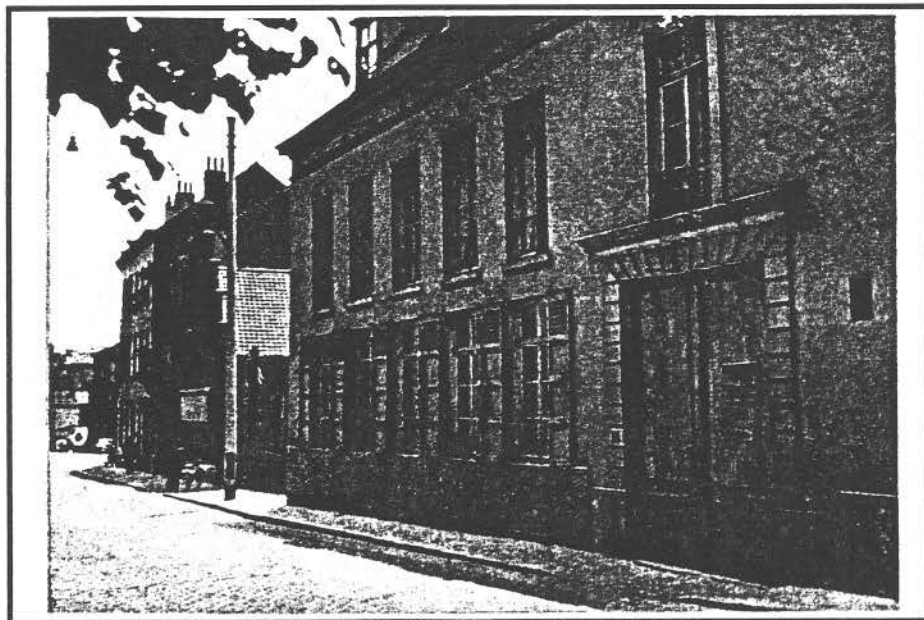
Bovendien hadden het Lakense liberale gemeentebestuur en een katholieke burgerij elkaar gevonden in een zekere zelfgenoegzaamheid.

Dit was het vergaderlokaal (plochke genoemd) waar Cardijn zijn eerste studiekringen hield. Eertijds in Kerkstraat 16, nu Mathieu Desmaréstraat. Het huisje verdween tijdens de uitbouw van de Cardijnschool

Huis op het Cardijnplantsoen tussen de dekenij en het huis waar vroeger de directeur van het kerkhof woonde. In dit huis woonde Cardijn samen met zijn moeder en zijn zuster

"La Grande Grille" in de Paleizenstraat-over-de-Bruggen (nu verdwenen). Dit verkommerde restaurant werd door de eigenares gratis ter beschikking gesteld van Cardijn voor de sociale vrouwenactie in Laken in 1913.

Als onderpastoor werd J. Cardijn in de parochie belast met het reeds lang bestaande "patronaat", de vrouwenbond en verschillende congregaties. Maar, doordrenkt van zijn persoonlijke eigenwillige methode: "Zien, oordelen en handelen", ontpopte hij zich vrij vlug tot een vertrouwensman van het gewone volk. Zijn directe preken klonken hard maar raakten zowel de verantwoordelijken als de minder bedeeden. Hij trok naar wijken waar normaal geen priesters kwamen, stuitte op onbegrip en hoongelach maar won tenslotte het hart van vele mensen.

Sidonie Van der Jeugd, die als zestienjarig meisje de stiel van borduurster uitoefende en toen in de Kunstenaarsstraat woonde deed ooit haar verhaal hoe ze in mei 1912 bij de nieuwe onderpastoor geroepen werd en kort daarop samen met hem en veertien andere meisjes een studiegroep opstartte. Vele meisjes waren toen nog onmondig. Zij verdienden bovendien zeer weinig. Uit het verhaal van Sidonie (1908) vernemen we nog dat zij toen 0,05 Fr per uur verdiende of 3,Fr voor een werkweek van 60 uren. Thuis betaalde men 25 Fr huishuur per maand voor een driekamerwoning.

Op die eerste vergaderingen in de Kerkstraat 16 (nu M. Desmaréstraat) werden de grondslagen gelegd voor de bijstand aan jonge arbeidsters om hun nood te verlichten. In mei 1912 was er geen enkele gesyndiceerde in Laken (wie gesyndiceerd was werd meestal onmiddellijk buiten de deur gezet). In 1916 waren er reeds 432.

In 1912 startte Cardijn in Laken, naar het voorbeeld van reeds bestaande initiatieven in Luik, Leuven en Antwerpen met een syndicale vrouwenbond: "Met Naald en Draad". Later zullen al deze plaatselijke acties uitgroeien tot de Nationale Vrouwengilde. Zijn aanpak was wel nieuw voor Laken. Ook het succes bleef niet uit. Vele arbeidsters voelden zich aangesproken en weldra was hun opkomst zo talrijk dat er vier werkgroepen gevormd werden.

1. het "Klein Syndicaat" voor jonge arbeidsters
2. een werkgroep voor jonge vrouwelijke bedienden
3. een groep die ontstond vanuit het "patronaat"
4. "Le Cercle d'études des Dirigeantes", gevormd door onderwijzeressen en meisjes uit de burgerij.

Afgezien echter van rang of stand wou Cardijn uit elke groep "leidsters" vormen die op hun beurt het werk zouden voortzetten.

Een collega, tevens onderpastoor in Laken, E.H. Louis Stas stichtte dan een jongenssyndicaat: "Hoop op Toekomst". Cardijn woonde regelmatig hun vergaderingen bij. Tijdens deze periode doken op: Paul Garcet uit Koekelberg en Fernand Tonnet uit Sint-Jans-Molenbeek. Zij ontpopten zich tot daadwerkelijke propagandisten en zullen later, samen met J.Meert uit Schaarbeek een trio vormen om de uitbreiding van de KAJ op nationaal vlak aan te pakken. Cardijn van zijn kant hield ook regelmatige contacten met de jongens uit het "patronaat" en vond op zijn weg Jan Slagmuylder uit Laken.

In een jaar tijd bouwde Cardijn de vrouwengilde uit tot duizend leden. Van de grond kwamen : een ziekenkas, een fonds voor werklozensteun en een arbeidsbeurs. Omdat de bestaande behuizing te klein was geworden werd naar een andere woning uitgekeken. Een weldoenster stelde gratis een huis ter beschikking waar al deze diensten ondergebracht werden : "La Grande Grille". in de Paleizenstraat-over-de-Bruggen.

Intussen was de Eerste Wereldoorlog uitgebroken. In augustus 1915 benoemde kardinaal Mercier hem tot directeur van de Sociale Werken in het Arrondissement Brussel (vakbonden, ziekenkassen en werkliedenbonden). Evenwel bleef hij in functie als onderpastoor van de Onze-Lieve-Vrouweparochie in Laken.

Met zijn vurig temperament ging hij onverdroten verder met de vorming van leiders, daarin bijgestaan door zijn vroegere bekwame Lakense medewerkers. Alsook door J. Slagmuylder en Madeleine De Roo, beiden ook uit Laken, die alsmaar meer een actieve rol speelden. Een afkeurende preek tegen de bezettingspolitiek in de Brusselse hoofdkerk (8 november 1915), zijn actie tegen het wegvoeren van Belgische arbeiders (17 november 1916) leverden hem een veroordeling van 13 maanden in Sint Gillis op. Enkele maanden nadien weer vrijgelaten zette hij zijn clandestiene activiteiten voort tot het Krijgsgerecht hem veroordeelde tot 10 jaar dwangarbeid. Juist voor het einde van de oorlog kwam hij vrij maar tijdens zijn harde gevangenschap had hij reeds de grote lijnen op papier gezet voor het later verschenen "Handboek van de KAJ".

Na de vredesroes werd een fluistercampagne tegen Cardijn opgezet. Verscheurde opvattingen tussen degenen die tijdens de oorlog in België bleven en degenen die uitweken naar Frankrijk beïnvloedden de Sociale Werken in Brussel. Kardinaal. Mercier dreigde met een overplaatsing naar Turnhout, maar trok haar vlug weer in. Een gebouw in de Pletinckxstraat werd hem ter beschikking gesteld. Desalniettemin werd hij vrijgesteld van parochiedienst in Laken. Vanuit de Pletinckxstraat zal hij, na een lange afwezigheid om gezondheidsredenen in Cannes, in 1920 met vernieuwde kracht, en steunend op verscheidene Lakense medewerkers, de grondvesten bouwen voor zijn christelijke sociale beweging.

2. Met gedrevenheid naar de doorbraak

Samen met het driemanschap: Paul Garcet, Fernand Tonnet en Jaques Meert (nog steeds in leven, is nu 94 jaar), richtte Cardijn vanaf 1920 een aantal studiekringen op voor jonge arbeiders en bedienden. Deze bijeenkomsten werden gehouden op een zolderkamertje in de Pletinckxstraat. Daar werd "La Jeunesse Syndicaliste" gesticht, een syndicaat voor jongens vanaf 14 jaar, onder de koepel van het Christelijk Syndicaat van het Arrondissement Brussel. Al deze werkzaamheden beletten Cardijn echter niet goede contacten te onderhouden met zijn leidsters uit Laken.

De eerste vrouwelijke leidsters van Laken in 1912

Vooraan zittend : Alice Willems, later propagandiste van het Gewest Brussel.
Staande vlnr : Jeanne Evenepoel, gehuwd met Jan Slagmuylder, propagandist van
de Christelijke Mutualiteit van het verbond Brussel, Julia De Lauw, Rosalie
Machiels, Sidonie Van der Jeugd, Maria Guldickx, Josephine Machiels, gehuwd
met J. Schellekens, eerste nationale secretaris van de KAJ.

Studiekring van het Syndicaat der Leerjongens "Hoop der Toekomst" - 1915.
Zie Jan Slagmuylder (vlnr) : tweede op eerste rij).

In Antwerpen, Turnhout, Mechelen en Leuven werden gelijklopende initiatieven genomen. Meer religieus dan syndicaat getint groeiden aldaar de ledenaantallen sterker aan. Cardijn van zijn kant bleef onvermoeibaar met tram en trein Brussel, Vlaanderen en Wallonië doorkruisen om zijn standpunten uit te dragen.

Meerdere stromingen remden echter in die jaren de ontwikkeling van de christelijke arbeidersjeugd af.

- De conservatieve houding van de bisschoppen
- Het zeer machtige socialistische syndicaat in Wallonië
- De negatieve houding van de Katholieke burgerij
- De oprichting van "l'Association catholique de la Jeunesse belge (ACJB) gericht op Brussel en Wallonië.
- De gevolgen van het Franstalige onderwijs in Vlaanderen.
- De definitieve keuze van Kardinaal Mercier voor de werkwijze van de parochiale "Patronaten"
- De verdeeldheid en het wantrouwen waarvan ACV en ACW blijk gaven in verband met de door Cardijn opgeëiste autonomie voor zijn beweging van jonge arbeiders.

Ondanks dit alles slaagden P. Garcet, F. Tonnet en J. Meert erin terreinwinst voor "La Jeunesse Syndicaliste" te boeken in de Brusselse randgemeenten en in de steden Luik, Namen en Charleroi. Onder de benaming: "Jeunesse Ouvrière Catholique" kwam de beweging in deze regio's tot werkelijke bloei.

Enkele concrete voorbeelden ter verduidelijking:

- In 1921 erkenden de Belgische bisschoppen de "Association de la Jeunesse belge", een zuiver Franstalig initiatief, strevend naar een op nationaal vlak georganiseerde katholieke jeugdbeweging, zonder klassenonderscheid. De invloed ervan bleef echter tot Brussel en Wallonië beperkt.
- Na verdachtmakingen, woordmisvormingen en allerlei aanklachten, wist Cardijn, die de tijd als bondgenoot verkozen had, in 1924 de weerstand van ACV en ACW te breken, en de autonomie voor zijn "Jeunesse Syndicaliste" als autonome tak van de Algemene Arbeidersbeweging te verwerven.

En toch was het verzet nog niet geluwd omdat te veel tegenstrijdige opvattingen een eigen leven gingen leiden. Het kwam zover dat Cardijn aanvang 1925 naar Mechelen ontboden werd.

Achter gesloten deuren sprak Kardinaal Mercier harde woorden maar er kwam geen officiële afkeuring. Beangstigd door al deze gebeurtenissen heeft Cardijn toen zelf het voortouw genomen en om een speciale audiëntie bij de Paus verzocht.

Niet op de hoogte van het voorziene plaatselijke protocol, zelfs niet in het bezit van het "Romeinse manteltje", een noodzakelijk kledingstuk voor dergelijke bezoeken en bovendien met de argwaan van de hoge kerkelijke bedienaars in de rug, vond hij bij Pius XI een ruim gehoor ! Zijn terugkeer in België mondde uit in een ware triomf en vanaf dat ogenblik zou de KAJ in België bredere vleugels krijgen.

- Op 19 april 1925 werd een eerste congres van de KAJ in Brussel gehouden en op 29 oktober 1926 in Gent.
- Op 27 juni 1925 werd Cardijn aangesteld als algemeen proost van de KAJ en in oktober van hetzelfde jaar verscheen het "Handboek van de KAJ", waarin de doelstellingen van de KAJ op ondubbelzinnige wijze omschreven werden.
- Eind 1926 bestonden er reeds in Brussel en Wallonië samen, 192 plaatselijke KAJ-afdelingen (waaronder 23 Vlaamse in Brussel). Vlaanderen telde op dat ogenblik 113 plaatselijke afdelingen.
- Naast zijn bekommernis voor de jongens die Cardijn tijdens de jaren 1920-1925 aan de dag legde, ging hij dezelfde weg voor de eenvoudige meisjes uit de fabrieken. Onmiddellijk na de oorlog reeds werd Alice Willems van het "Klein Syndicaat" in Laken benoemd tot vrijgestelde voor het "Syndicaat van de fabrieksarbeidsters" van het Arrondissement Brussel. In 1926 werd de "Vrouwelijke Arbeidersjeugd" (VKAJ) als een autonome tak in de grote nationale KAJ opgenomen.

Een onderpastoor van het communistische stadje Clichy bij Parijs, Abbe Guérin, had in 1927 bij toeval een publicatie van de JOC in handen gekregen. Sinds lang zocht hij naar een oplossing voor het vraagstuk van de arbeiders. Op uitnodiging trok Cardijn, samen met F. Tonnet er naar toe. Er waren amper een twintigtal aanwezigen in een bouwvallige pastorie. Enkele maanden nadien werd in Reims het eerste congres van de "Union des Oeuvre" gehouden. Abbé Guérin werd als eerste Nationale Proost van de Franse JOC verkozen.

Tijdens een tweede prive-audiëntie vroeg Paus Pius XI aan Cardijn om met zijn Kajotters naar Rome te komen. In 1927 werd een eerste Rome-reis georganiseerd. Vijftienhonderd kajotters vertegenwoordigden de beweging. Vier jaar later, in 1931, vond een tweede Romereis plaats. Deze keer namen ook de Kajotsters deel en overtroffen in aantal de mannelijke bedevaarders. Men moet zich hierbij wel de tijdgeest indenken want voor vele ouders was het niet zo evident om hun dochters de wijde wereld in te sturen.

- In 1931 werd ook nog voor de eerste maal een Lourdes-bedevaart gehouden.

Hier dient vooral onderlijnd te worden dat de organisatie van al deze buitenlandse reizen door de leden zelf gedragen werd !

Maar gedurende de eerste helft van de dertiger jaren rommelde het reeds in de Westerse geïndustrialiseerde landen. De economische crisis breidde zich vervaarlijk uit over Europa en Noord-Amerika. Vooral de jonge arbeiders werden door dit onheil getroffen. In 1935 telde België reeds 100.000 werkloze jongeren.

En toch werd naartog het 10-jarige jubileum van de KAJ, dat op 25 augustus 1935 zou plaats vinden op de Heizel in Laken, in alle lokale afdelingen voorbereid. Nog op 5 juni zal een delegatie van 100 kajotters uit verschillende landen een petitie gaan afgeven bij het Internationale Arbeidsbureau in Genève. De 86.000 ondertekenaars werden gerekruteerd in België, Frankrijk, Nederland, Zwitserland, Canada, Tsjecho-Slowakije en Catalonië

Op 25 augustus werd Laken overspoeld door een toeloop van geestdriftige jeugdige arbeiders en arbeidsters. Zestig speciale treinen werden die dag uit alle uithoeken van het land naar Brussel ingezet. In de loop van de voormiddag werd op de open ruimte rond het monument van Leopold I een eucharistieviering opgedragen. Tijdens de middaguren werd het openbare park en het bospark herschapen in een kleurrijke picknickweide. Het hoogtepunt van de dag vond plaats in het Heizelstadion waar naar schatting honderdduizend jongeren (meerderen onder hen hadden zelfs plaats genomen boven op de reusachtige publiciteitsborden) een prachtig massaspektakel bijwoonden en luisterden naar de aanmoedigende woorden van hun leiders. Het ultieme moment concretiseerde zich in de rijzige figuur van Cardijn ... zijn galmende, charismatische stem die bleef nazinderen in de hoofden van alle deelnemers ...

De aanwezigheid van buitenlandse kerkelijke en burgerlijke hoogwaardigheidsbekleders was opmerkelijk. Zij kwamen uit vele Europese landen maar ook uit : Colombia, Madagaskar en Belgisch Kongo. De Franse "Jocisten" waren zelfs met 6000 jonge mannen en vrouwen opgekomen! Cardijn zelf getuigde hierover later: " Het was een openbaring van de KAJ aan de wereld".

Na het congres legde Cardijn nieuwe klemtonen. Zijn aandacht ging nu vooral naar de vorming van nieuwe leiders. Jaarlijks nam hij deel aan de 16 studieweken in Vlaanderen en Wallonië. Overal in het land gaf hij persoonlijk onderricht aan de toekomstige leiders en leidsters. Tussendoor reisde hij nog in 1938 door Centraal Europa: Tsjecho-Slowakije, Hongarije en Joegoslavië om daar ook zijn visie op de problematiek van de arbeid te verkondigen.

Een derde Romereis, gepland op 5 september 1939, moest helaas wegens de gespannen internationale toestand (inval in Polen) afgelast worden. Het signaal voor een nakend gewapend conflict in West-Europa werd steeds duidelijker.

Vanaf 1933 heeft de KAJ, bij monde van Cardijn, in toespraken en geschriften het nationaal-socialisme aangeklaagd, niet alleen omwille van de onmenselijkheid van het regime maar ook omdat het Hitleriaanse bewind de syndicaten in Duitsland opgeheven had. Hij kon niet aanvaarden dat hierdoor de arbeiders aan de willekeur van het staatsgezag overgeleverd werden.

Toen de Duitse troepen België binnenvielen kregen duizenden Belgische jongeren tussen 16 en 18 jaar het regeringsbevel zich als militie naar aangeduide centra in West-Vlaanderen te begeven. Telkens achteruitgedrongen kwamen zij, samen met talrijke Belgische vluchtelingen, in Zuid-Frankrijk terecht.

De KAJ organiseerde daarop onmiddellijk een grote hulpactie en leidde ook de repatriëring van de landgenoten. Bij deze hulpacties was Alice Willems, een van de eerste kajotsters van Laken eveneens betrokken.

Vanaf het begin van de bezetting kwam de normale KAJ-werking weer op gang, weliswaar fel gehinderd door bepaalde krachten die een eenheidsbeweging voor de jeugd nastreefden en een eenheidsvakbond onder Duitse voogdij tot stand wilden brengen. Ook de militaire bestuursorganen hielden de KAJ/JOC overal scherp in het oog. Vier lange bezettingsjaren zullen Cardijn weer onderdompelen in het verstikkende klimaat dat hij 25 jaar eerder in Laken beleefd had.

Op 11 juni 1942 werd kanunnik Cardijn samen met de nationale voorzitter J. De Schuyffeleeur gevangen gezet in Sint-Gillis (later Vorst). Als hoofdaanklacht werd opgegeven: het organiseren van niet toegelaten vergaderingen. Het was duidelijk dat de bezetter vooral de KAJ/JOC als ongewenste katholieke arbeidersorganisatie wilde treffen.

Diverse personen hebben steeds wisselende cellen met Cardijn gedeeld tijdens de duur van zijn opsluiting. Zo bijvoorbeeld: Broeder Schaus, leraar aan het Onze-Lieve-Vrouwecollege te Laken. Hij slaagde erin met hulp van buitenuit een vinnige briefwisseling met zijn vrienden te onderhouden. Hoge burgerlijke en kerkelijke autoriteiten hebben zich voor zijn vrijlating ingezet. Hij mocht op 2 september 1942 de gevangenis verlaten.

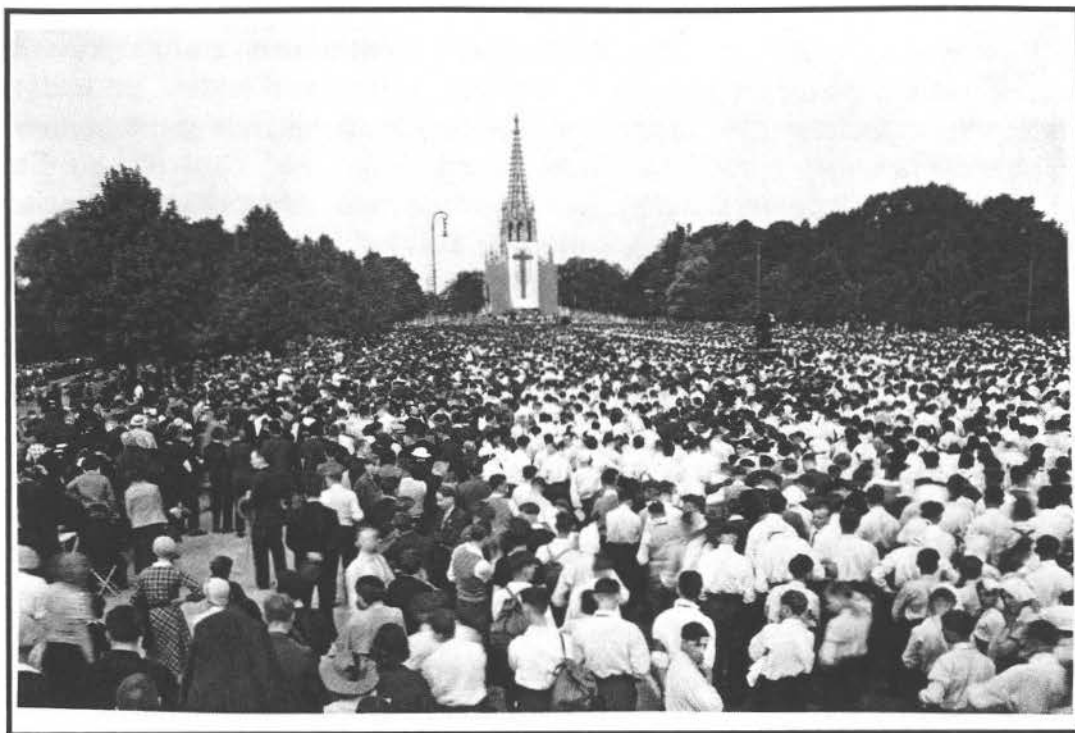
In 1942 zag het ledenbestand van de KAJ er als volgt uit: 28.427 leden in Vlaanderen, 8093 leden in Wallonië. Een groot aantal onder hen ging actief in het verzet. Anderzijds was een clandestiene KAJ werkzaam bij de verplicht tewerkgestelden in Frankrijk en Duitsland.

Al bij al betaalde de KAJ een zware tol voor de vrede. Cardijn van zijn kant sloot zich na zijn vrijlating aan bij de verzetsgroep "Service Socrate". Op 1 september 1944 kon hij ternauwernood aan een razzia van de Gestapo ontsnappen. Vele kajotters hielpen ondergedokenen en werkweigeraars, ook Joden. Een niet gering aantal onder hen vond de dood in concentratiekampen. Zo ook: F. Tonnet en P. Garcet in Dachau. J. Meert en J. De Schuyffeleeur overleefden de beproevingen.

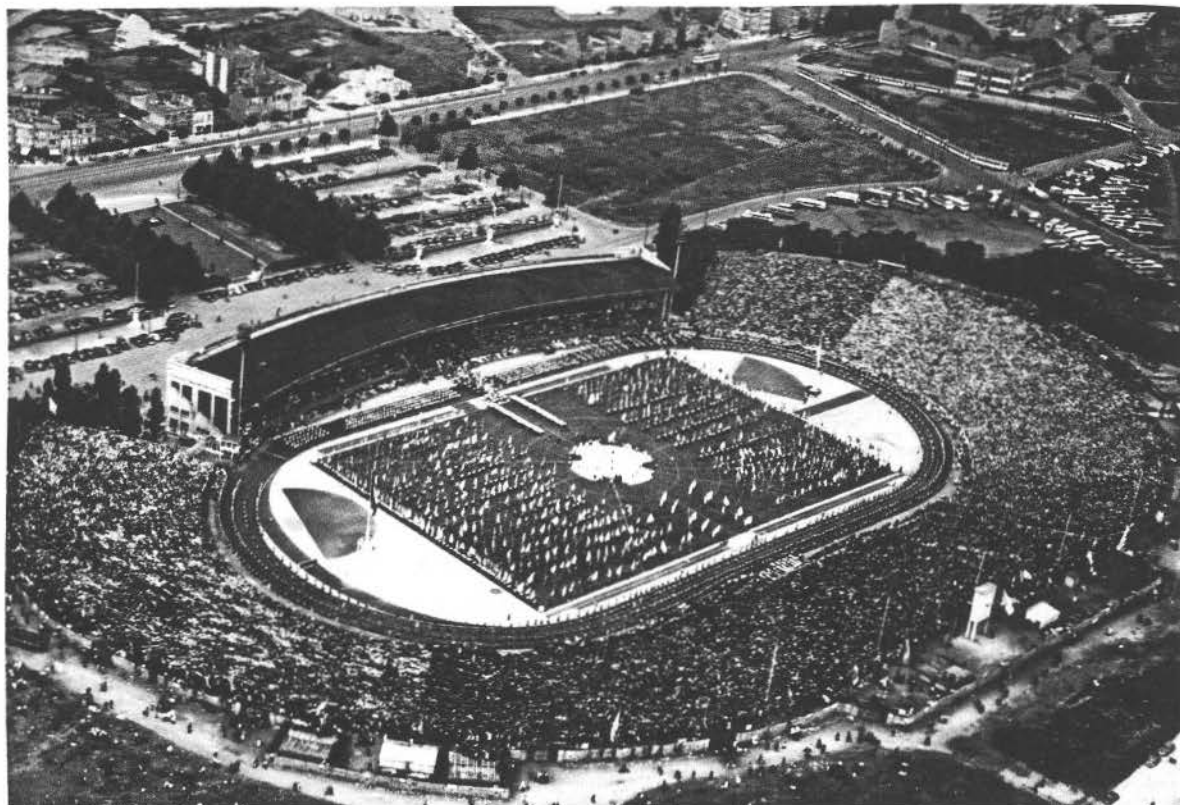
Nog tijdens de laatste straatgevechten bij de bevrijding van Brussel werd het KAJ-blad "Bevrijding-Liberation" uitgegeven ... Een nieuwe periode brak aan.

3. "En nu vooruit"

Met deze uitspraak bedoelde Cardijn, zelf reeds 63 jaar, dat de tijd nu gekomen was voor een nieuwe start van de arbeidersbeweging. Er werd gedacht aan een groots congres op de Heizel.

25 augustus 1935. Congres op de Heizel.
Hier openluchtmiss op de vlakte voor het monument van Leopold I tegenover het koninklijk kasteel.

3 september 1950. Congres op de Heizel.
Horizontale luchtfoto met uitzicht op het gebeuren in het Heizelstadion en omgeving.

Kardinaal Van Roey oordeelde dat zulks op dit tijdstip niet wenselijk was. Als wisseloplossing werd gekozen voor een nationaal treffen van leiders en leidsters in het Brusselse sportpaleis (25 augustus 1945). Verschillende landen stuurden afgevaardigden: Frankrijk, Nederland, Luxemburg, Engeland, Amerika en Canada. Het "Statuut van de arbeidersjeugd" werd voorgesteld. Hierop volgden dan een groot aantal regionale congressen in Vlaanderen en Wallonië.

Tijdens de oorlog breidde de KAJ-gedachte zich uit vanuit Canada over verschillende landen in Zuid-Amerika, de USA en Australië. In 1946 werd in San José (Costa Rica) voor de eerste maal buiten Europa een internationale contactdag georganiseerd. Cardijn werd hierop uitgenodigd en richtte aansluitend een internationaal secretariaat op in Brussel.

Tijdens zijn pauselijke bezoeken, ditmaal aan Pius XII, in 1946 en 1949, kreeg Cardijn telkens de steun van het "Vaticaan" voor zijn manier van werken. Hij ontwierp vervolgens eigen opvattingen om in een wereld met totaal gewijzigde machtsverhoudingen de ontvoogding van de werkende klasse te bewerkstelligen. Die ideeën werden hem niet overal in dank afgenomen.

Op 30 mei 1950 benoemde Pius XII hem tot "Geheim Kamerheer van de Paus". Aan zijn persoonlijke chauffeur sedert 1947, de Heer André Senave, deelde hij onderweg het nieuws mede met de woorden: "André, gaan de arbeiders zulks aanvaarden? Zullen zij begrijpen dat ik dezelfde gebleven ben?".

Om het vijfentwintigjarig bestaan van de KAJ triomfantelijk te vieren op 3 september 1950 werd het Heizelstadion en het omliggende park in Laken weer het schouwtoneel van een grote volkstoeeloop. Vijftig treinen en vijfhonderd autocars voerden de deelnemers aan. Het voorlezen van de Pauselijke boodschap, de toespraak van Cardijn zelf en het daaropvolgende massaspel, een uitbeelding van de wereld-KAJ, liet diepe indruk na. Hierop volgde nog een studieweek met vijfhonderd afgevaardigden uit achtenveertig landen.

Tijdens een reis naar het Rijnland in 1952 werd Cardijn door ziekte getroffen en belandde in een kliniek in Leuven. Na een moeilijke operatie herstelde hij vrij vlug en op 23 november vertrok hij weer voor een lange wereldreis: Indië, Japan, USA, Cuba e.a.

De spectaculaire ontwikkeling van de internationale KAJ-beweging evolueerde naar een hoogtepunt op 25 augustus 1957 in Rome, door twee betekenisvolle gebeurtenissen:

- de wereldontmoeting van 32.000 jonge arbeiders en arbeidsters uit 91 landen.
- de eerste Wereldraad van de KAJ, die de internationale statuten van hun beweging vastlegde.

Bij die gelegenheid werd Cardijn door Paus Pius XII officieel benoemd tot internationale proost.

4.- Vader van de arbeidersjeugd - Kardinaal van de arbeiders

Onmiddellijk na WO II trad Cardijn meer en meer in de openbare belangstelling als gevolg van zijn jaarlijkse buitenlandse reizen. Vanaf 1957 echter werd hij een representatieve figuur van de arbeidersjeugd van de hele wereld die zich inzet voor alle grote problemen in verband met de promotie van de arbeidersklasse, de derde wereld, de vrede en de lekenactie in kerk en wereld. De marathon van zijn intercontinentale reizen brachten hem tussen 1957 en 1967 tot in de verste uithoeken van de werelddelen: het Midden-Oosten, Zuidoost Azië, Australië, Nieuw-Zeeland, Birma, Pakistan, Irak, Libanon, Zuid-Amerika, Cuba, Afrika, Canada, USA, Centraal-Amerika, Hongkong, Formosa (Taiwan) en Japan. En deze opsomming heeft niet de pretentie naar volledigheid te streven.

Over bovenvernoemde zwerftochten slechts een anekdote, gehaald uit een van zijn reisverslagen, opgetekend in 1966 op rondreis in Australië: "Toen ik in Cebu uit het vliegtuig stapte werd ik er begroet door de oudste van de Willemsen, uit de eerste groep van Laken in 1912, die hier missiezuster is. Sedert 40 jaar hadden wij elkaar niet meer gezien ! Twee jaar geleden ontmoette ik nabij Porto Rico haar zuster en vorig jaar nog een andere van de groep Laken die nu missiezuster is in Dindigul in India".

Het aantal toespraken, studiebijeenkomsten en indringende gesprekken die hij in de loop van al die jaren hield is niet in te schatten. Doch, hoewel hij zich strikt aan een uiterst sober levensschema hield kon hij de druk van de jaren niet tegenhouden. Na een lange overweging reikte hij op 5 januari 1965 bij Paus Paulus VI zijn aanvraag in tot ontslag als internationaal KAJ-proost. Maar dan overvalt hem de grootste verrassing uit zijn leven ! Op 25 januari maakte de Paus zijn aanstelling tot titelvoerend aartsbisschop van Tusuru en tevens tot kardinaal bekend. Het ontslag van zijn internationaal mandaat volgde pas op 20 februari. Hij ontving de kardinaalshoed op 25 februari 1965.

Bij de voorbereiding van het Vaticaans Concilie II had Cardijn reeds meegewerkt aan de commissie voor het lekenapostolaat. Bij de opening ervan werd hij tot "peritus" (deskundige) aangesteld. Tijdens deze periode schreef hij een belangrijk werk, het enige trouwens in zijn hele leven: "Leken in de voorste linie". Als kardinaal dan nam hij in 1965 deel aan de laatste zitting van het concilie in de hoedanigheid van "concilievader". De grootheid van zijn opvattingen en de indringendheid van zijn betogen drukten een stempel op de conciliebesluiten. Wanneer hij soms het hoofd stootte tegen het "Vaticaans protocol" wuifde hij zijn onhandigheid weg met de woorden: "Je ne suis qu'un cardinal en rodage".

Al deze nieuwe taken verhinderde hem niet de nationale KAJ tot aan zijn dood te blijven volgen.

In februari 1967 vertrok hij nogmaals naar het Verre Oosten. Tijdens deze reis vatte hij het plan op om het ontoegankelijke land van Mao te bezoeken. Vanop een hoogte zag hij met de verreijkter het machtige China liggen. Toen dacht hij zeer waarschijnlijk aan de opvoeding van de ontelbare jongeren in een land met een totaal tegengestelde levensvisie ...

En zou hij deze reis niet kunnen combineren met een tocht door de Sovjet-Unie ? Tijdens de voorbereiding van deze onderneming werd hij echter ziek. Op 13 juni werd hij in de kliniek van het H. Hart in Leuven opgenomen. Men nam het besluit tot een medische ingreep, met succes. Op 14 juli echter velde een nieuwe crisis de 85-jarige Cardijn en viel hij in coma. Zijn hoge bezoeker, Koning Boudewijn herkende hij niet eens. Het was 24 juli, een lauwe zomerse avond. Nog had de zuster die hem verzorgde even gevraagd of hij niets nodig had. "Nee" antwoordde hij "Zo is alles goed". En zo rustig ontsiep hij...een groot man was heengegaan.

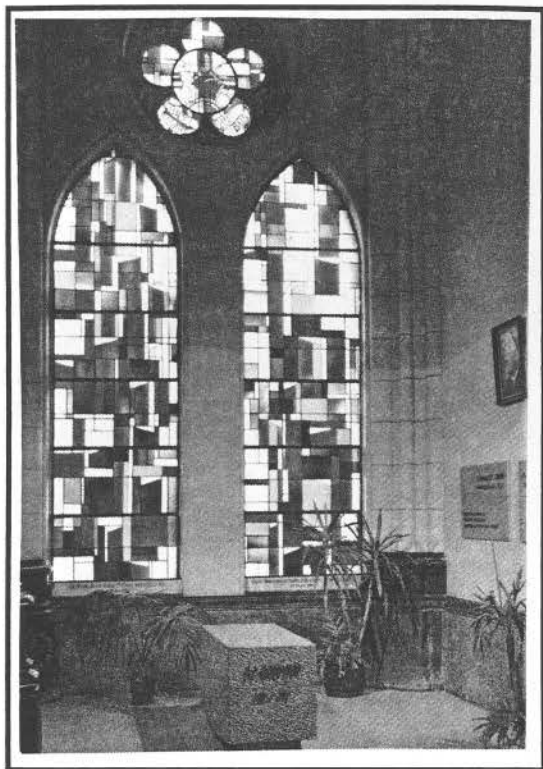
De profetische visie van Cardijn vertalen in enkele woorden is bijna onmogelijk. Toch een schuchtere poging. Cardijn betrachtte niet alleen betere werkvoorwaarden en loonaanpassing voor de arbeidersklasse. Hij had vooral de geestelijke en morele heropstanding van de jongeren op het oog. Daarom wou hij vooral leiders en leidsters vormen die dit ideaal nationaal en later wereldwijd zouden uitdragen. Doordrenkt van zijn christelijke overtuiging wou hij in die geest de Derde Wereld helpen, steunde hij de acties voor de vrede in de wereld en verdedigde hij de godsdienstvrijheid. Van generatie op generatie moesten de door hem bezielde jongeren bereid zijn een missie te aanvaarden binnen kerk en wereld. Deze missie gaf hij een gelaat: het lekenapostolaat.

Op 29 juli 1967 werd de begrafenisplechtigheid van Cardijn, door kardinaal Suenens in de Baliskiek van Koekelberg geleid, bijgestaan door 33 concelebranten. Na afloop werd het stoffelijk overschot overgebracht naar de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Laken. Na een eucharistieviering, bijgewoond door talrijke aanwezigen werd de lijkstaf bijgezet in een speciaal voor Cardijn bestemde zijkapel van de kerk, die intussen tot praalkapel werd verheven.

5. Nawoord

Ter gelegenheid van diverse markante vieringen werd Cardijn bij leven meermaals in Laken ontvangen en gehuldigd.

- Op 17 juni 1956 vierde de KAJ Laken het 50-jarig jubileum van Cardijns' priesterwijding. Een gedenkplaat werd aan de gevel van de achterzijde van de Cardijnschool in de Mathieu Desmaréstraat te dezer gelegenheid onthuld.
- 1 december 1962 : op de vooravond van de feestelijkheden in het Congrespaleis van Brussel, ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van Cardijn werd hij in Laken ontvangen. In een bomvolle Onze-Lieve-Vrouwekerk droeg hij zelf een mis op, omringd door de oude bekenden van het eerste uur.

Praalgraf van Cardijn in de
Onze-Lieve-Vrouwekerk in Laken

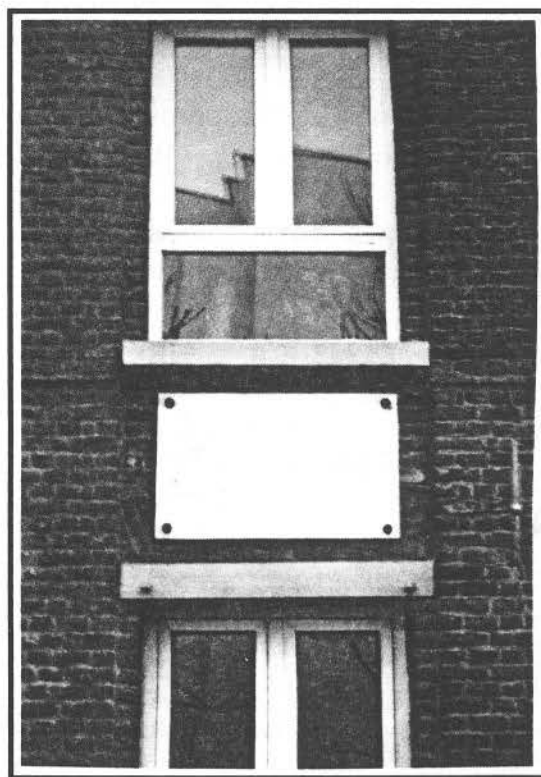

Bijzetting van Cardijn in de Onze-Lieve-
Vrouwekerk (29.7.1967)

Koninlijk Parklaan 14/16 Cardijnschool

Foto : H. Verstraete

Mathieu Desmaréstraat - Achtergevel
Cardijnschool met gedenkplaat.

Foto : H. Verstraete

In de parochiezaal Gaudium werd nadien in een meer intiemere sfeer een receptie georganiseerd.

- Ter gelegenheid van zijn benoeming tot kardinaal vond ook weer in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken een plechtige eredienst plaats (5 mei 1965)

Na de dood van Cardijn kende de nationale KAJ een gestage terugloop. Deze publicatie wil zich evenwel aan een voorlopig totaalbeeld houden en niet ingaan op de menigvuldige stromingen die de laatste vijftientig jaar het maatschappelijke leven beïnvloed hebben. Feit is dat de sterke bewogenheid van Cardijn nog steeds blijft voortleven in de KAJ en aanverwante bewegingen voor volwassenen zoals KWB, KAV en KBG.

In 1997 telde de nationale KAJ een kleine 5000 leden en de Internationale Christelijk Arbeidsjongeren waren actief in 60 landen van de wereld. In 1995 had het negende internationale congres van de IKAJ plaats in Johannesburg, Zuid-Afrika. Daar probeerde men nieuwe wegen te vinden voor de KAJ op de drempel van de 21ste eeuw.

Welke herinneringen aan Cardijn bleven in Laken bestaan ?

Wat zijn geboortegemeente niet wou, in weerwil van herhaald aandringen van Vlaamse zijde, deed de Stad Brussel wel. Naar aanleiding van de honderdste verjaardag van Cardijns' geboorte (13 november 1882) werd een stukje van de Kunstenaarsstraat in de schaduw van de oude Onze-Lieve-Vrouwekerk tot "Kardinaal Cardijnplantsoen" omgedoopt.

Aan de Koninklijk Parklaan, nummers 14 en 15, bevindt zich de "Cardijnschool" waarvan de uitbouw uitgaat op de Mathieu Desmaréstraat (met gedenkplaat).

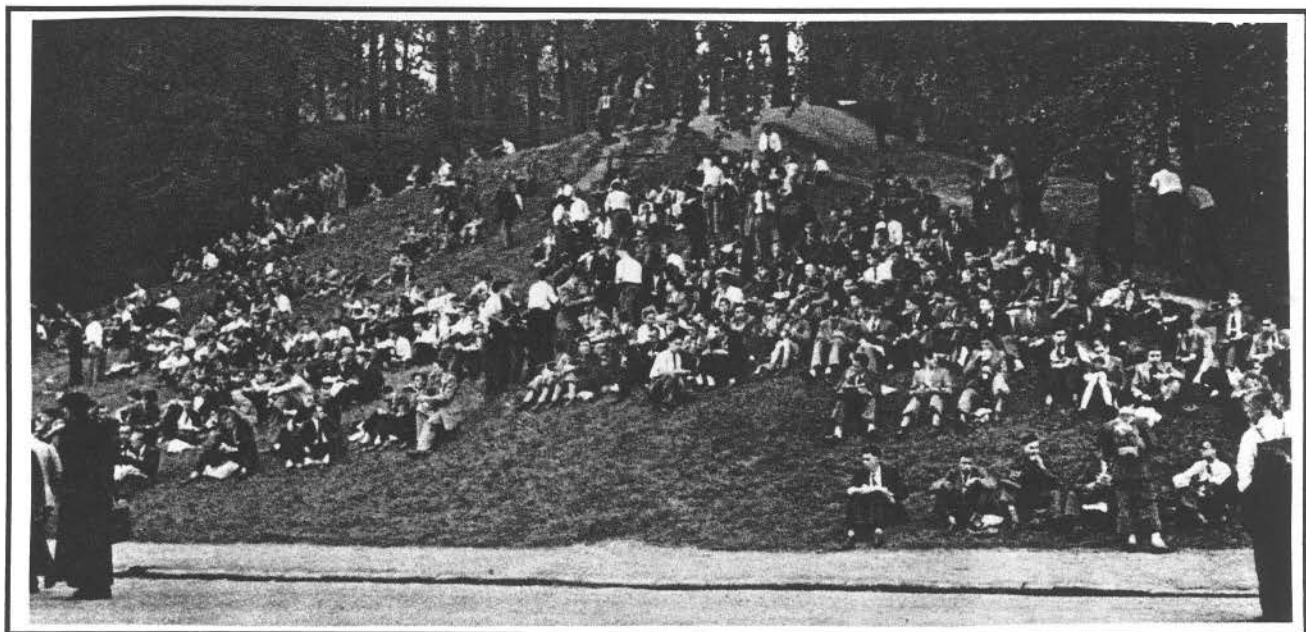
Tenslotte wordt nog de in de Onze-Lieve-Vrouwekerk de prachtige rouwkapel van Cardijn regelmatig bezocht door hen die ooit die krachtige persoonlijkheid in hun hart droegen.

Leon Candau

Met dank aan Mevrouw Y. Dejonckheere voor de PC-voorbereiding en de heer M. Fierens voor de kritische lezing van het artikel.

BIBLIOGRAFIE

- 1.- Archief van de KAJ/VKAJ - KADOC Leuven
- 2.- Repertorium van de tijdschriften KAJ/VKAJ - Leuven 1996
- 3.- *"De KAJ, haard van verzet"* F. Selleslagh e.a., Gent 1985
- 4.- *"Cardijn"* M. Fièvez en J. Meert, Brussel 1969
- 5.- *"En nu vooruit"* Hallensia en Geschied- en Oudheidkundige Kring Halle, V. Lories e.a., Halle 1997
- 6.- *"Jeunesse Ouvrière Chrétienne"* P. Wynants F. Vanneste, Paris 1999

Congres op de Heizel 1950.
Picknick in openbaar park (Kattebergen)

DANK AAN MILDE SCHENKERS

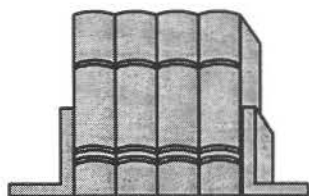
Eens te meer hebben heel wat trouwe lezers hun lidgeld opnieuw overgemaakt. Wij danken hen hiervoor van harte. Onze penningmeester, de heer E. Christiaens wenst eveneens zijn erkentelijkheid aan dit dankwoordje toe te voegen omdat tijdige betalingen immers zijn werk vergemakkelijken.

Eveneens uit dankbaarheid vermelden wij ook de namen van al diegenen die een bijkomend bedrag toevoegden aan hun jaarlijks lidgeld.

Antoni Marie-Louise, Bogaerts Hans, Broos Remi, Bruyninx André, Colson Jules, Cosijns H., De Bast Arthur, Degraeve Jean, De Laet M., Dillen Joris, Dillen Martine, Dillen Maggy, Dolle Lucien (Paters Oblaten), Draps Joanna, Frederix Elza, Hennessy Nic, Junius Hans, Lindemans Geertruid, Lindemans Jan, Michiels R.C., Missant Lionel, Pauwels Lambert, Platton Roger, Polspoel Marie-Thérèse, Rochet Agnes, Rombout, Stevens Wilfried, Van de Mert Eddy, Van de Mert Désiré, Van Den Broeck E., Van Nieuwenhuysen Pierre, Vanden Bussche Georges, Vanderkelen Joseph, Van Hemelryck Hildward, Van Hoof Patrick, Vekemans Alexandre, Verheyleweghen Marcel, Verlaet Jacky, Verstraete Hilde, Vrancken Fien en Winderickx Désiré. Deze steunbijdragen vertegenwoordigen een totaal bedrag van 24.600 F.

	pag.
1. - Ten Geleide (L. Candau)	1 - 2
2. - Z.E.H. Dr. Hendrickx De Vis - Een hart voor heemkunde (H. Verstraete)	3 - 6
3. - Laken vroeger en nu D. Van Krieking (Vertaling D. Winderickx)	7 - 12
4. - Jozef Cardijn - Een leven met de KAJ (L. Candau)	13 - 28

Inhoud LACA Tijdingen, 6de tot 10de jaargang

Wij bieden onze trouwe leden gratis de inventaris aan van alle verschenen artikelen tijdens de laatste vijf jaargangen.

Te bekomen op aanvraag met bijgevoegde strook.

De Redactie

Met de gewaardeerde steun van de
Vlaamse Gemeenschapscommissie
en de Stad Brussel

